

Zápis

Projekt SNOP, Studijní neúspěšnost s ohledem na přechod ze střední do vysoké školy (TA ČR program Éta, TL01000219)

Kulatý stůl I. 25.11. a Kulatý stůl II. 26.11 2020

Kulatý stůl zaměřený na společnou diskusi řešitelů projektu s akademickými pracovníky vysokých škol a zástupci středních škol o návrhu doporučení k řešení problému neúspěšnosti studentů v první ročníku vysokoškolského studia patří k nejvýznamnější výsledům projektu. V souladu s cílem projektu se této aktivity zúčastnili zástupci aplikačních garantů projektu, ale i další pozvaní odborníci z vysokých a středních škol. Vzhledem ke koronavirové epidemii byl kulatý stůl podobně jako řada dalších aktivit projektu uspořádán on-line formou. Dostatek prostoru pro diskusi a účast všech zájemců s ohledem na jejich časové možnosti byla zajištěna rozdělením kulatého stolu do dvou bezprostředně na sebe navazujících termínů. Zájem o diskusi nad výsledky projektu potvrdila účast některých odborníků na obou částech kulatého stolu, která zároveň diskusní témata vhodně propojila.

Řešitelka projektu připravila vstupní prezentaci, ve které stručně shrnula cíle a zatím dosažené výsledky projektu. Představila hlavní linky doporučení, jejichž současnou verzi účastníci kulatých stolů dostali předem, aby si mohli svoje náměty a připomínky v klidu připravit. Na závěr položila otázky, jejichž cílem bylo přispět ke struktuře diskusí a získat obecnou reflexi na zatím zpracovaný návrh doporučení: Jsou doporučení srozumitelná?; Chybí v nich něco? (například málo příkladů, vysvětlení apod.); Čemu byste se v doporučeních naopak vyhnuli? Otevřela tím všeobecnou diskusi, které se zúčastnili i další členové řešitelského týmu.

Některá hlavní témata diskuse:

Spolupráce středních a vysokých škol, problémy studentů v prvním ročníku.

Na vzájemnou spolupráci mají učitelé a akademičtí pracovníci rozdílný názor. Střední školy mají zájem o tutor, nebo lektory, ale vesměs jde o podporu mimoškolní aktivity, nikoliv o to, co by od studentů a poté absolventů střední školy očekávala vysoká škola, případně určitá fakulta. Představa o pomoci studentům je na tak střední škole od představy vysoké školy zcela rozdílná a je tudíž obtížné středním školám pomáhat. Uváděn byl konkrétní příklad, kdy fakulta chtěla zvát studenty střední školy na přednášky, ale nemělo to úspěch.

Komplikované rozhraní mezi střední školou a vysokou školou potvrzoval i další názor, který zdůraznil šanci vysoké školy hodnotit, ze kterých středních škol přicházejí lepší absolventi, než z jiných, obecná komunikace se všemi středními školami je ale složitá. Doplněn byl zajímavým zjištěním na dané fakultě, a sice že šikovní studenti z odborné střední školy mají složitější začátek studia, později však mají velkou šanci být úspěšnější než gymnazisti. Příklad dobré praxe z této fakulty uvádí, že se zde vede diskuse o tom, jak reagovat na zkušenost, že absolventi z různých středních škol jsou různí a jak by na tento problém měla vysoká škola reagovat.

Zdůrazněn byl rovněž přístup ke studiu na střední škole, který je zaměřen na získání dobré známky a zejména na průběžnou kontrolu, což je od studia na vysoké škole odlišné. Orientace žáka střední školy na budoucí vysokoškolské studium by měla znamenat, že se naučí „jít“ studijním programem už před tím, než na vysokou školu nastoupí.

V diskusi zazněl i názor na vliv rodiny a bylo zdůrazněno, že její vysoký sociální status je často důvodem k výběru vysoké školy, která dětem této rodiny podobný status zajistí.

Souvisejícím tématem bylo i přijímacího řízení na vysokou školu, na které by se podle některých účastníků kulatého stolu měl obecně klást větší důraz. Další názor k tomuto tématu navrhoval zaměřit přijímací řízení na nedostatky a na způsob jejich odstranění v začátcích studia.

Problémy studentů v prvním ročníku se diskutovaly také v souvislosti s odchodem některých z nich po krátké zkušenosti nebo po prvním neúspěchu na jinou vysokou školu. Na jedné straně zaznělo varování, že se jedná o nebezpečnou zkušenost, kdy nezvládnutí zkoušky vede studenta k přestupu na jinou školu, kde podobnou zkoušku s úspěchem zvládne, a proto může přestup znamenat jen „únikovou cestu“ výběrem lehčího studia. Odlišně vyzněl další názor k přestupu do jiných studijních programů konstatováním, že pokud student přestoupí do studijního programu ve stejné oblasti studia, pak to může svědčit o jeho postupném vyžívání v představě, co chce studovat. Neplatí to ale, když přestoupí do studijního programu ve zcela jiné oblasti studia, a přestup lze v tom případě považovat za problém.

On-line výuka na středních i na vysokých školách (dopad koronaviru)

Ředitel střední školy v úvodu diskuse na toto téma poukázal na velký rozdíl mezi základní školou a střední školou, zejména střední odbornou školou. Na „jeho“ střední odborné škole proběhlo dotazníkové šetření mezi žáky, jejichž výsledky ukazují, že v něčem online výuka vyhovuje, v něčem už méně. Podle pana ředitele je velkým problémem hodnocení žáků a jako příklad uvedl posouzení technického výkresu, které je v režimu on-line velmi složité. Online výuka je rovněž velmi náročná na potřebné technické vybavení a škola má v této oblasti skutečně obrovské problémy. Zásadní a jak se i v další diskusi ukázalo téměř obecný problém je chybějící osobní kontakt. Potvrdily to i výsledky dotazníkového šetření mezi studenty, kteří shodně uváděli, že jim osobní každodenní kontakt mezi sebou, ale i s učiteli, hodně chybí. Přestože střední škola musí myslet především na maturitu, která by proto nemusela dopadnout špatně, vyjádřil obavu z toho, jak budou současní maturanti úspěšní na vysoké škole.

Názory na online středoškolskou výuku nebyly mezi přítomnými učiteli jednoznačné. Kolegyně z gymnázia uvedla, že pro výuku používají TEAMS, využívají nejen možnost prezentací, ale všeho, co TEAMS nabízí a forma výuky docela dobře vyhovuje. Studenti tohoto gymnázia říkají, že si lépe musí organizovat čas, což se jim podle vlastního vyjádření celkem vede, výuka se jim zdá pestřejší a její program považují za zajímavý. Účast na výuce je povinná, neomluvené hodiny se řeší s rodiči, kteří tak mají o případných problémech přehled. Maturanti částečně chodí do školy a zdá se jim, že jsou schopni si čas dobře zorganizovat. Zatím však není jasné, jak a kolik se toho skutečně naučí a jak se jim to povede pro další studium využít.

Velmi zajímavý byl diskusní příspěvek vysokoškolské učitelky, která zároveň mohla sledovat středoškolskou on-line výuku svých dětí. S on-line výukou na střední škole měla spíše negativní zkušenosti. Uvedla, že po žáka není vhodné ani možné 7 hodin sledovat výuku online. Rodiče už napsali do školy petici, která žádá o změnu, protože počet online hodin nemůže být stejný jako při prezenční výuce ve škole. Kromě toho si rodiče myslí, že na druhém stupni je těžké všechno ohlídat a že při plánování výuky a následných rozhodnutích je potřeba postupovat opatrně. Na vysoké škole, kde sama učí, je k online výuce mírně optimističtější. Zkušenost zatím ukazuje, že zadané úkoly, které se týkají určité přednášky, zvládají studenti dobře, nemá dojem, že by opisovali. Vede studenty i týdennímu rytmu práce, snaží se o to, aby zvládli časový management a nehromadili všechny povinnosti až na konec semestru. Jak to ve skutečnosti dopadne, se ukáže až u zkoušky. Dodala k tomu, že přístup k různým ročníkům by měl být různý, což platí také pro zaměření různých vysokých škol a fakult, technicky zaměřené vzdělávání je pro online výuku složitější. Na závěr doplnila, že je velmi obtížné donutit studenty, aby v rámci on-line výuky mluvili, že je to závažný problém a k jeho zmírnění je důležité zachytit zájem studentů hned na začátku studia.

Daleko negativněji vyzněl příspěvek další akademické pracovnice, která učí v prvním ročníku vysoké školy a může rovněž sledovat on-line výuku ve čtvrté třídě základní školy, jak ji vnímá u svojí dcery. Srovnání prezenční a on-line výuky na vysoké škole je podle ní katastrofické. Z vyhodnocování výsledků práce studentů je prokazatelné, že nejméně třetina studentů podvádí. Výuka je velmi náročná pro studenty i pro vyučující, všichni vynakládají více práce a výsledky jsou mnohem horší, než v případě výuky prezenční. Zkušenosti s desetiletou dcerou ukazují, že děti řeší úkoly „týmově“, ale tak, že celkem 3 děti pracují a ostatní k tomu moc nepřispívají. Závěrem si povzdechla, že chytřejší budou ještě chytřejší, ostatní budou mít problémy.

Vzdělávání a výchova studentů

Zajímavá diskuse se vedla o roli vysoké školy nejen v předávání informací, ale také ve výchově studentů. Velmi kritický názor říkal, že u nás je všechno příliš jednostranné, změřené pouze na vzdělávání, výchovná role se podceňuje.

Negativně vyzníval příklad z jedné vysoké školy: Ke studiu se zapsalo 250 studentů, na první přednášku jich přišlo 120 a počet exponenciálně klesá. Zavedený způsob kontroly dovoluje zjistit, kteří z nich pracují, v současné době (jednalo se o druhý měsíc výuky v zimním semestru) jen 30 studentů. Zklamání, asi každoroční, a zbytečná práce vede pak k závěru, že na rozvíjení výchovné funkce vysoké školy není čas.

Zmíněno bylo, že výchova je velmi obecný termín a v souvislosti s tím uvedeno, že nejslabší článek je motivace studentů, že motivovat budoucího studenta koncem studia na střední škole je už pozdě. K tomu se přidal další podobný názor: vychovat studenta nemůže až vysoká škola. Je potřeba, aby na vysokou školu vstupovali studenti motivovaní a respektující povinnosti, kteří jsou schopní zvládnout přílišnou volnost a svobodu, na kterou nebyli na střední škole zvyklí. Obecně je proto potřeba výchova k plnění povinností. Pokračoval pak velmi pesimistickým pohledem na akademické pracovníky v tom smyslu, že problémy studentů je nezajímají, ani o nich nevědí.

K diskusi byl přidán i pohled do zahraničí: Zcela opačnou situaci ve srovnání s velkou svobodou našich studentů lze najít například v Kazachstánu. Studentů na vysokých školách je tam ve srovnání s naší situací velmi málo, akademičtí pracovníci mají stálý kontakt s rodiči studentů a způsob výuky se od středoškolského nijak zvlášť neliší. Důsledkem je, že prakticky všichni studenti studium dokončí a problém neúspěšnosti se tam zatím neřeší.

Další diskutovaná témata

Účastníci abou kulatých stolů se shodovali v tom, že informace k výběru vysoké školy jsou velmi důležité. Příklad dobré praxe se ukázal na jedné ze středních škol: Žáci mají k využití komerční časopis od SciO „Kam po maturitě“ a jsou motivováni o dalším studiu přemýšlet. Spolu s učiteli zpracovávají plán o tom, že budou o dalším studiu společně mluvit, učitelé jim vysvětlují, že je nejprve potřeba si zvolit obor, který je zajímavý, a pak hledat školu/fakultu, kde je možné vybraný obor studovat. Uvedený časopis je jako podklad pro rozhodování vhodný, protože nabídky vysokoškolského studia jsou členěny podle oborů.

Další téma se týkalo vysokoškolské pedagogiky. Velmi důležitý názor formuloval jeho autor následovně: Dříve se učitel mohl soustředit na studenta a jeho vzdělávání. Současně platící pravidla (cca od roku 2000) přinesla na akademické pracovníky nové požadavky – podávat projekty a starat se o finanční zdroje, které přinášejí, ale především se věnovat výzkumu, knihám a článkům v renomovaných časopisech a získávat tak pro školu peníze. Pedagogika je zcela na pokraji zájmu. Například ve Švédsku se na vzdělávací roli učitele velmi dbá, u nás je to naopak. Zabývat se vysokoškolskou pedagogikou a nasměrovat akademické pracovníky na toto vzdělávání rozhodně není špatná myšlenka. Souvisí to i se současnou dobou, která je zaměřena na on-line vzdělávání a kdy je například potřeba umět dobře prezentovat problém/úkol, což není jednoduché, apod.

Hovořilo se také o studijních plánech a jejich potenciálních změnách tak, aby se odlehčil nápor příliš mnoha teoretických předmětů v prvních ročnících. Zástupce jedné z fakult konstatoval, že se stále potýkají s vhodným rozdělením původně dlouhého studijního programu na bakalářský a magisterský studijní program, ale změna je složitá. S tím souhlasili i další účastníci kulatého stolu

Zdůrazněn byl také mezinárodní rozměr problémů s neúspěšností studentů a souvisejících výzkumů. Jako příklad by uveden rakouský přístup, který dovoluje studentům, aby se v prvním semestru mohli ještě rozhodovat o své volbě vysokoškolského studia, což jde jinými slovy vyjádřit tak, že jde o filosofii „mít čas na rozmyšlení“.

Komentář

O kulatý stůl byl zájem, přestože se konal v náročném období, kdy do prvních ročníků středních i vysokých škol nastoupili noví studenti a bylo potřeba především zvládnout on-line výuku. Jeho

uspořádání tak splnilo předpoklad, že bude platformou pro vyjádření zpětné vazby od akademických pracovníků a zástupců středních škol. Pro účastníky poskytl kulatý stůl prostor pro diskusi o výsledcích projektu a pro řešitele projektu velmi důležitou reflexi těchto výsledků. V diskusi se potvrdila, případně rozšířila některá doporučení, která již byla v předloženém návrhu doporučení, a byly formulovány některé nové návrhy.

Na závěr je potřeba zmínit velmi naléhavý návrh na další pokračování ve sledování neúspěšnosti studentů v prvních ročnících vysokých škol, jejích důvodů a možných řešení prostřednictvím dalšího projektu, nebo spíše projektů, které by na sebe navazovaly nebo se doplňovaly. Využily by se výsledky relativně malé „sondy“ projektu SNOP do této tematiky a neztratila by se práce a finanční prostředky, které byly do projektu vloženy.